

ЗАГРОЗИ РЕГІОНАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ THREATS TO REGIONAL ECONOMIC SECURITY

У статті розглянуто загрози регіональній економічній безпеці. На основі результатів дослідження виділено основні загрози регіональній економічній безпеці: руйнування промислового потенціалу; втрата ринків збуту; втрата конкурентоспроможності та конкурентних переваг; зниження регіональної ліквідності; погіршення економічної стійкості; міграція; погіршення рівня життя; зростання економічних злочинів; низький рівень правової безпеки; зміни гарантій економічної діяльності; політична нестабільність; погіршення стану природного середовища. Узагальнено теоретичні аспекти впливу загроз на стан економічної безпеки регіонів. Представлено граф зв'язків між загрозами економічній безпеці регіонів.

Ключові слова: регіон, економічна безпека, загроза, метод графу.

преступлений; низький рівень правової безпеки; змінення гарантій економічної діяльності; політична нестабільність; ухудшення стану середовища. Обобщены теоретические аспекты влияния угроз на состояние экономической безопасности регионов. Представлен граф связей между угрозами экономической безопасности регионов.

Ключевые слова: регион, экономическая безопасность, угроза, метод графа.

The article deals with the threats to regional economic security. Based on the research results, the following main threats to regional economic security are distinguished: the destruction of industrial potential; loss of sales markets; loss of competitiveness and competitive advantages; reduction of regional liquidity; deteriorating economic stability; migration; worsening of living standards; growth of economic crimes; low level of legal security; changes in guarantees of economic activity; political instability; deterioration of the natural environment. The theoretical aspects of the influence of threats on the state of economic security of regions are generalized. A graph of links between threats to the economic security of regions is presented.

Key words: region, economic security, threat, graph method.

УДК 332.1-029:33-049.5

Іванова Н.С.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри маркетингу,
менеджменту та публічного
адміністрування
Донецький національний університет
економіки та торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського
(Кривий Ріг)

В статье рассмотрены угрозы региональной экономической безопасности. На основе результатов исследования выделены ключевые угрозы региональной экономической безопасности: разрушение промышленного потенциала; потеря рынков сбыта; потеря конкурентоспособности и конкурентных преимуществ; снижение региональной ликвидности; ухудшение экономической устойчивости; миграция; ухудшение уровня жизни; рост экономических

Постановка проблеми. В умовах дестабілізації економіки країни все більше набуває актуальності питання національної економічної безпеки та регіональних диспропорцій її забезпечення. Саме економічний розвиток регіонів є основою забезпечення економічної безпеки держави, особливо в умовах децентралізації. Необхідність формування ефективної системи управління регіональною економічною безпекою вимагає ідентифікації загроз економічній безпеці регіонів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питанням дослідження економічної безпеки регіону та її загрозам присвячено праці таких учених, як: З.С. Варналій, С.В. Онищенко, О.А. Маслій [1], О.М. Головченко [2], Т.Є. Воронкова [3], С.П. Стеценко [4], Г.О. Сукрушева [5], І.В. Заблудська [6]. Однак, незважаючи на достатній інтерес до питання економічної безпеки регіонів, залишаються невирішеними питання ступеню впливу різних загроз на регіональну економічну безпеку.

Постановка завдання. Метою дослідження є узагальнення теоретичних аспектів впливу загроз на стан економічної безпеки регіонів.

Виклад основного матеріалу дослідження.

У результаті проведеного теоретичного дослідження нами визначено, що низка дослідників характеризує економічну безпеку з позицій необхідності забезпечення стійкості економічної системи до впливу загроз.

З.С. Варналій, С.В. Онищенко та О.А. Маслій [1] акцентують увагу на тому, що забезпечення економічної безпеки економіки України в сучасних умовах ґрунтується на ситуативному реагуванні на загрози, що вже виникли.

За твердженням Г.О. Сукрушевої, економічна безпека регіону визначається як забезпечення незалежності від впливу внутрішніх і зовнішніх факторів, гарантування безпечного режиму роботи об'єктів управління для створення умов стійкого економічного зростання й умов повноцінного життя населення [5].

З точки зору С.П. Стеценко, специфічним фактором виникнення загроз економічній безпеці регіонів України є їх місце у загальному економічному просторі, зосередження на їх території природних сировинних ресурсів, виробничого потенціалу, транспортних коридорів, що пов'язують регіональні економіки [4].

При цьому науковці визначають різні види загроз регіональній економічній безпеці. Так, О.М. Дюжилова та І.В. Вякіна [7] відносно сфери виникнення загроз виділяють такі основні їх групи:

- виробництво і технології;
- ринок;
- фінанси;
- соціальні;
- законодавчо-правові;
- адміністративно-політичні;

– екологічні.

Розглядаючи регіональну економічну безпеку з погляду забезпечення національної безпеки вважаємо за доцільне визначити ключові загрози економічній безпеці регіону та ступінь їх впливу. На основі результатів дослідження зазначених груп нами виділено такі основні загрози регіональній економічній безпеці:

- руйнування промислового потенціалу;
- втрата ринків збуту;
- втрата конкурентоспроможності та конкурентних переваг;
- зниження регіональної ліквідності;
- погіршення економічної стійкості;
- міграція;
- погіршення рівня життя;
- зростання економічних злочинів;
- низький рівень правової безпеки;
- зміни гарантій економічної діяльності;
- політична нестабільність;
- погіршення стану природного середовища.

З точки зору О.І. Анчишкіна [8], промисловий потенціал визначається виробничими ресурсами, їх обсягом, структурою, технічним рівнем і якістю. Отже, руйнування промислового потенціалу регіону – це руйнування, занепад засобів виробництва регіону, його трудових ресурсів, а також природних ресурсів, залучених у регіональний економічний оборот.

Утрата ринків збуту має прямий вплив на економічну безпеку регіону. Через утрату ринків збуту продукції (послуг) суб'єктів господарювання регіону зменшуються показники валового регіонального продукту та обсягів реалізації промислової продукції (послуг), як наслідок, зменшується добробут населення регіону. Для уникнення зазначеної загрози в межах регіонального управління необхідно розробити програми зміцнення конкурентоспроможності регіональної промисловості.

Базовим визначенням категорії «конкурентоспроможність регіону» є визначення Інституту розвитку менеджменту в Лозанні (IMD-Lausanne), а саме: здатність регіону (його населення, бізнесу і влади) перемагати в суперництві з іншими регіонами за залучення й створення нових факторів виробництва, забезпечуючи при цьому конкурентні переваги в економічному зростанні та рівні життя населення [9; 10]. Головним наслідком утрати регіоном конкурентоспроможності є погіршення рівня життя його населення.

Здебільшого поняття фінансової ліквідності відноситься до мікрорівня – суб'єктів господарювання. І навіть коли говорять про фінансову ліквідність мезорівня, то мають на увазі фінансову ліквідність підприємств конкретного регіону. Тобто у цьому разі регіон не розглядається як суб'єкт із власними фінансовими ресурсами. На думку Л.М. Волощенко [11], регіональна ліквідність нале-

жить до групи показників оцінки стійкості фінансової системи регіону і визначається за формулами (1) та (2):

$$K_2 = (K_3 + D_3) / \text{ВРП}, \quad (1)$$

де K_3 – кредиторська заборгованість;

D_3 – дебіторська заборгованість;

ВРП – валовий регіональний продукт (оцінюється в динаміці).

$$K_3 = D / B [(K_{3_1} / K_{3_0}) - 1], \quad (2)$$

де D – власні доходи бюджету регіону за період;

B – витрати бюджету регіону за період;

K_{3_0} і K_{3_1} – кредиторська заборгованість на початок і кінець періоду.

У результаті об'єднання формул (1) та (2) показник валового регіонального продукту переноситься у знаменник. Отже, між значенням регіональної ліквідності та показниками власних доходів бюджету регіону і ВРП наявний прямий зв'язок, тобто збільшення доходів та ВРП збільшує показник регіональної ліквідності. Зворотній зв'язок спостерігається з показниками витрати бюджету регіону та кредиторською заборгованістю на початок періоду. Таким чином, зниження фінансової ліквідності регіону має місце за умови зменшення ВРП та доходів бюджету, збільшення витрат бюджету.

Одним з основних аспектів прояву регіональної економічної безпеки є економічна стійкість регіону – властивість гнучкого реагування на вплив усіх зовнішніх і внутрішніх факторів не для запобігання новим обставинам, властивостям та відносинам, а вмілого їх використання для постійного відновлення і самовдосконалення. Тобто нездатність регіону адаптуватися до змін середовища призводить до погіршення його економічної безпеки.

Сьогодні однією з головних загроз регіональній економічній безпеці є міграція населення, яка є наслідком неефективного регіонального управління. Із посиленням міграційних процесів спостерігається втрата людського та трудового потенціалу, що призводить до руйнування промислового потенціалу регіону. Однією з причини активізації міграційних процесів на регіональному рівні є погіршення рівня життя населення.

Зростання економічних злочинів здійснює значний негативний вплив на регіональну економічну безпеку. Є.Л. Стрельцов стверджує, що економічна злочинність – це передбачені кримінальним законом діяння, спрямовані на порушення відносин власності (майнові відносини) і наявного порядку здійснення господарської діяльності [12].

Поряд із категорією «економічні злочини» часто вживається категорія «тіньова економіка» (підпільна економіка) як сукупність відносин у процесі виготовлення матеріальних благ і послуг на підґрунті прихованої від державних контролюючих

органів економічної діяльності фізичних і юридичних осіб, яка приносить більш високі, ніж у легальній сфері, прибутки та інші особисті вигоди [13]. Тіньова економіка є підґрунтям для економічної злочинності.

Низький рівень правової безпеки. Виходячи з тлумачення поняття «національна правова безпека», правову безпеку на регіональному рівні можна представити як стан правових відносин у регіоні та комплекс заходів із боку держави, за допомогою яких забезпечується розвиток законодавства та його реалізація в інтересах народу в розрізі регіонів. До основних аспектів регіональної правової безпеки можна віднести масові порушення прав громадян; невиконання чи неналежне виконання законних рішень органів місцевого самоврядування; прийняття рішень, виконання яких за умов зубожіння переважної більшості населення може заподіяти значні збитки його правам і власності; невиконання органами місцевого самоврядування вже прийнятих рішень та ін.

Під змінами гарантій економічної діяльності маємо на увазі зміни умов, що забезпечують успіх економічної діяльності – найважливішої форми свідомої та цілеспрямованої трудової діяльності людей, у процесі якої вони здебільшого вступають в активні зв'язки з природою та економічні зв'язки й відносини між собою для створення економіч-

них благ у різних сферах суспільного відтворення (безпосередньому виробництві, обміні, розподілі, споживанні), а також формують свою особистість. Зміни гарантій у процесі здійснення економічної діяльності викликають невпевненість, невизначеність у майбутньому, недовіру з боку суб'єктів господарювання. Загроза зміни гарантій економічної діяльності актуальна для інвестиційної сфери, особливо з боку іноземного інвестування.

Політична нестабільність має прямий вплив на соціально-економічний розвиток регіону й є однією з головних перешкод для розвитку промислових підприємств.

На рис. 1 представлено загрози регіональній економічній безпеці та зв'язки між ними.

У результаті побудовано граф із 12-ма вершинами, пов'язаними між собою стрілками, які вказують на наявність залежності. Початок стрілки – це залежний фактор (загроза), кінець стрілки – фактор, який є джерелом залежності.

Висновки з проведеного дослідження. У результаті проведеного дослідження узагальнено теоретичні аспекти впливу загроз на стан економічної безпеки регіонів. Визначено взаємозалежність між зазначеними загрозами, наявність між ними зв'язків представлено у вигляді графа. У подальших дослідженнях доцільно сформулювати ієрархічну модель представлених загроз із застосуванням методу аналізу ієрархій.

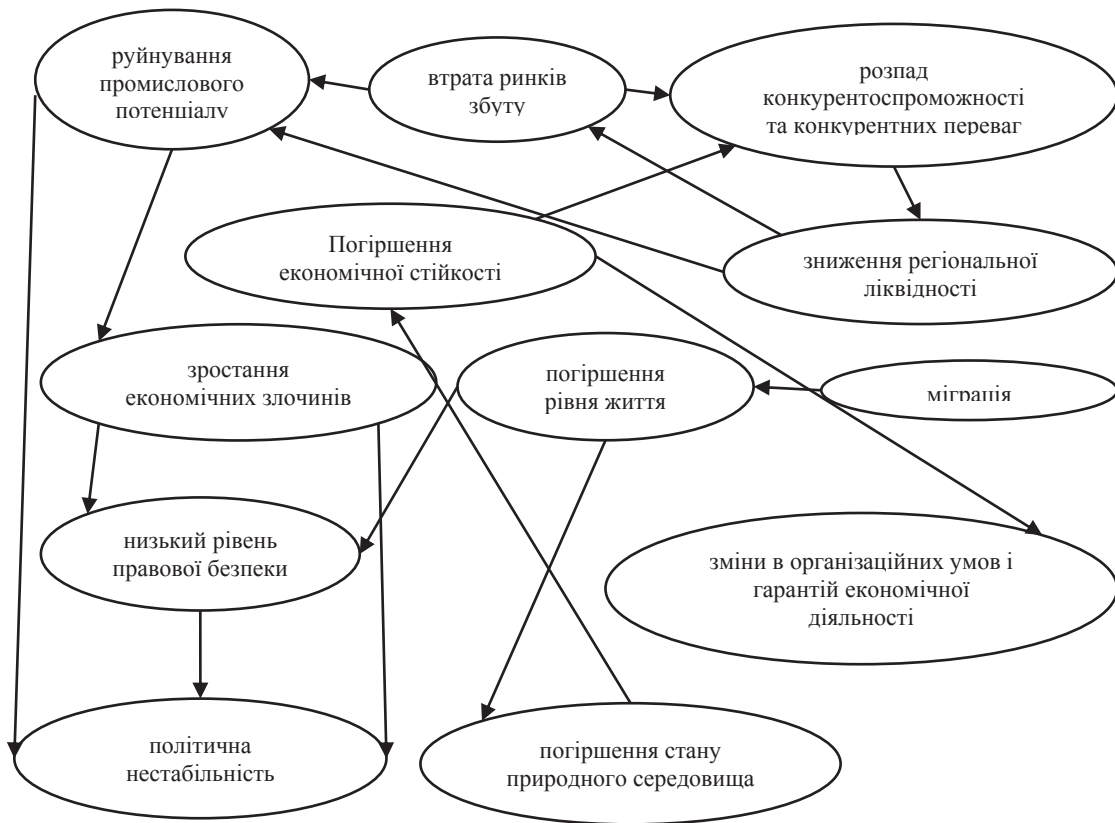

Рис. 1. Загрози регіональній економічній безпеці та зв'язки між ними

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Механізм попередження загроз економічній безпеці України / З.С. Варналій, С.В. Онищенко, О.А. Маслій. Економічний часопис-XXI. 2016. № 159. С. 20–25. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecchado_2016_159_5.
2. Головченко О.М. Економічна безпека регіону в гарантуванні стабільності національної економіки: монографія. Одеса: Букаєв В.В., 2008. 399 с.
3. Воронкова Т.Є. Економічна безпека регіону в системі ієрархії економічної безпеки. Економіка та менеджмент: перспективи розвитку: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції (Суми, 20 листопада 2014 р.); за заг. ред. О.В. Прокopenko. Суми: СумДУ, 2014. С. 63–65.
4. Стеценко С.П. Закономірності формування мезоекономічного рівня економічної безпеки. Ефективна економіка. 2013. № 3. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2495>.
5. Сукрушева Г.О. Теоретичні аспекти поняття «економічна безпека регіону». Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2015. № 3. С. 231–238.
6. Заблодська І.В. Збалансований розвиток регіону як передумова його економічної безпеки. Вісник Східноукраїнського нац. ун-ту імені Володимира Даля. 2011. № 7. С. 146–159.
7. Dyuzhilova O.M., Vyakina I.V. Methodology of Risk Analysis and Regional Economic Security Threats. Asian Social Science. 2015. Vol. 11. № 20. P. 74–81.
8. Анчишкин А.И. Прогнозирование роста экономики. М.: Экономика, 1996. 98 с.
9. The IMD World Competitiveness Center (2012). The IMD World Competitiveness Yearbook. URL: <http://www.imd.org/research/publications/wcy/index.cfm>.
10. Захарченко С.В. Научно-методические основы оценки конкурентоспособности регионов Украины в национальном и международном измерении при формировании инновационной модели развития. Украина и ее регионы на пути к инновационному обществу: монография: в 4-х т.; под общ. ред. В.И. Дубницкого, И.П. Булева. Донецк: Юго-Восток, 2011. Т. 2. С. 103–139.
11. Волощенко Л.М. Оцінка динамічної стійкості фінансової системи країни і регіону. Держава та регіони. Серія «Економіка та підприємництво». 2013. № 2. С. 40–43. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/drep_2013_2_10.
12. Стрельцов. Є.Л. Економічні злочини: внутрішні та міжнародні аспекти. Економ. злочини: попередження і боротьба з ними: міжвідом. наук. зб.; за ред. А.І. Комарової, М.О. Потєбенько та ін. К.: Проблеми людини, 2001. Т. 25. С. 270–331.
13. Кальман О.Г. Економічна злочинність і суміжні з нею поняття. Проблеми законності. 2002. Вип. 55. С. 133–141.